

שאלו שלום ירושלים –

הקדמה לספר עבודה

תקציר: נעסוק בביאור הסדר שסידר רבי את סדר קודשים, בעקבות ביאור הרמב"ם ובהשוואה לסדר המופיע בתורה. נעמיד אל הסדר של המשנה את הסדר של 'משנה תורה', ונעמוד על ההבדלים העקרוניים שבין שני החיבורים דרך הבדל זה.

ואחר מעילה מסכת תמיד, ואיחר אותה לפי שאין בה דינים ולא איסור ולא התר, אלא ספור היאך היה התמיד קרב כדי לנהוג כך תמיד, ואחר תמיד מדות, ואין ענינה אלא ספור מדת המקדש וצורתו והיאך בנינו, והתועלת בכך שכשיבנה לשמור בו אותה צורה ואותו היחס, כי אותו היחס מאת ה' כמו שאמר 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל' (דברי הימים א כח, יט).

וכאשר גמר דיני קרבנות הבהמה וכל הנספח לכך ותיאור הבית שבו מקריבים אותם הקרבנות הסמיך לכך מסכת קנים, וכל ענין אותה המסכתא בדיני תערובת העופות אם נתערבו קרבנות העוף זה בזה. ואיחרו, לפי שאינו דבר הכרחי, שאפשר שיתערבו ואפשר שלא יתערבו, ועוד שכל דיניהם מעטים מאד כמו שיתבאר במקומו. ובה סיים סדר קדשים. ובזה נשלמה חלוקת הדברים בסדר קדשים אחת עשרה מסכתא.

על פי התיאור המופיע בדברי הרמב"ם סדר קודשים מתחלק לארבע חלקים חלקים: החלק הראשון עוסק בקרבנות וענייניו מוסדרים על פי סדר הופעתם בתורה, החלק השני בכפרה – המסווגים על ציר מן החמור לקל - כריתות חטאות מעילות. החלק השלישי באופן בו מתפקד בית המקדש, בסדר עבודת הקרבנות ובעבודה בכללותה, והחלק הרביעי במקרי ספק של תערובות שונות.

בחירתו של רבי להתחיל במעשי הקרבנות ולדחות את העיסוק בענייני העבודה חורגת במקצת מסדר המקראות, שכן במקרא קודם שנתחייבו ישראל בקרבנות ב'ספר ויקרא' מתוארת הקמת המשכן בספר שמות. מדוע חרג רבי מסדר זה ?

א. מבוא - בין ששה סדרי משנה תורה למשנה תורה

כאשר רבי יהודה הנשיא ערך את המשנה היה עליו לארגן אותה לכדי מבנה לכיד. הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה מבאר מבנה זה. נביא את דבריו המתייחסים לסדר קודשים:

אחר כך נתעסק בחלוקת הדברים בסדר קדשים. והחל בקרבנות הבהמה והיא מסכת זבחים. ואחר זבחים מנחות כסדר הכתוב. וכאשר גמר שחיטת הקדשים וכל הנספח לכך, דבר על שחיטת שאר הנשחטים, וגם זה כסדר הכתוב לפי שאחרי אמרו 'כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך' (דברים יב, יד) אמר רק 'בכל אות נפשך תזבח' (שם שם, טו), לפיכך הסמיך חולין למנחות, ואחר חולין בכורות כסדר הכתוב. כי אחר שאמר 'רק בכל אות נפשך' וכו', אמר 'לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך' (שם שם, יז), וכאשר גמר לדבר בדיני קדושת הגוף דבר על הדמים שגם הם קדשים. ולפיכך הסמיך לבכורות ערכין. ואחר ערכין תמורה וגם זה כסדר הכתוב.

וכאשר גמר דיני סוגים אלה הסמיך להם מסכת כרתות ובה מנה כל המצות שיש בהם חיוב כרת וכל הנספח לאותו ענין.

וטעם קביעתו ענין זה בסדר קדשים לפי שכל שחייבין על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת חוץ מכמה אחדים כמו שיתבאר שם. ואחר כריתות מעילה, לפי שהדברים שחייבים עליהם מעילה קלים מדברים שחייבים עליהם חטאת.

החלוקה של הרמב"ם לספרי הי"ד החזקה). בפרק מו הוא עוסק בענייני המקדש ועבודתו, אותם הוא סוקר בספרי עבודה-קורבנות. כאשר מעיינים בפרק זה מצטיירת תמונה כאילו עניינה של עבודת הקורבנות הוא התמודדות עם הע"ז והכמיהה לה אשר היתה נפוצה בדור המדבר:

ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמתיות, צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד, מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי, בו יתקרבו אל השם, ובמעשה ההוא יכופרו העונות. כן מרפאים הדעות הרעות אשר הם חליי הנפש האנושי, בהפך אשר בקצה האחרון.

על הסבר זה יש לשאול: מהו מקומה של עבודת הקורבנות בדורנו? דור בו השפעות התרבות המערבית הופכת חלקים גדולים בגלובוס לאדוקים ברמה זו או אחרת במונותואיזם, דור שבו גם במקומות בהם עדיין מתקיימת תרבות של עבודה זרה לא ברור באיזו מידה מדובר בתרבות חייה ותוססת ובאיזה מידה בתרבות רדומה². האם בדור כזה יש עניין לחדש את עבודת הקורבנות בהעדרם של 'דעות הרעות' כלשון הרמב"ם.

לדעתי המוטו של ספר עבודה הוא התשובה לשאלה זו, העמדת ירושלים במרכז החיים היהודי כמקום השראת השכינה רלוונטית גם בדורנו. דור שבו אומנם הדעות הרעות לא מושכות האדם לפלוח לפסל למרקוליס או לבעל הפעור, אך הם כן מסיטות אותו ממרכזו של עולם מעבודת האל. השבת העבודה וחינוך החיים הדתיים והרוחניים בירושלים היא גם השבה של האל לחיים היהודים ולתודעה הלאומית. היטיב לתאר את הדברים רבי שלמה אלקבץ בפיוט לכה דודי

ימין ושמאל תפרצי

ואת ה' תערצי

על יד בן ישי בית הלחמי

קרבה נפשי אל גאלה

לפני שנענה על שאלה זו יש להסב את תשומת ליבנו לכך שהרמב"ם עצמו, בספר העבודה, שימר דווקא את הסדר המקראי והתחיל בענייני הקמת הבית, ורק לאחריהם בתיאור הקורבנות והקרבתם. כך, בחלק א של הספר מרוכזים ענייני הקמת הבית (הלכות בית הבחירה, הלכות כלי המקדש, הלכות ביאת מקדש, והלכות איסורי מזבח), בחלק ב מרוכזים ענייני העבודה (הלכות מעשה הקורבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות עבודת יום הכיפורים, והלכות מעילה).

השאלה, אם כך, גדולה אף יותר: עלינו להבין מדוע בחר רבי לפתוח בענייני העבודה ואילו הרמב"ם דווקא לענייני ההקמה. ייתכן כי המענה לתמיהה זו יכול להיות היסטורי: המסורות של המשנה נכתבו או נמסרו מרבית הזמן בתקופה בה בית המקדש היה קיים והעיסוק וסדר קודשים התמקד בתפעול המקדש. ספר משנה תורה, לעומת זאת, נכתב לאחר חורבנו של הבית, ועל כן הוא מקדים את חידוש הבית לתיאור העבודה המתקיימת בתוכו¹.

ב. המוטו של ספר עבודה

לפתיחה של הלכות בית הבחירה, מלבד המימד ההלכתי הפשוט, ישנה גם משמעות רוחנית. כך, במסגרת פתיחת הספר, הרמב"ם משבץ את 'המוטו' שלו לספר מפסוק בתהלים (קכב, ו), אשר חורג באופן ניכר מן ההלכות הפסוקות:

שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יְשָׁלְיוּ אֶהְבִּיךָ

מזמור קכב מתאר את ההולכים לבית ה' שמחתי באמורים לי בית ה' נלך' (שם, א). בחירתו של הרמב"ם למקמם את הליכה לבית ה' כמוטו העקרי של ספר עבודה, מייצרת את התחושה שהרמב"ם מעוניין להצמיד לחידוש עבודת הקורבנות ולבנייתה של ירושלים. ברם, תפיסה זאת אומרת דרשני לאור עיון בפרקי טעמי המצוות המצויים בספר מורה נבוכים.

בחלק השלישי של ה'מורה', בפרקים מד-מט הרמב"ם מנתח את טעמי המצוות של חטיבות מרכזיות מתוך כלל המצוות, (אופן הניתוח מבוסס על

2 שכדברי התוספות במסכת ע"ז מדובר בגויים שמנהג אבותיהם בידיהם וכל העשייה היא הדתית היא פולקלוריסטימת יותר, ולא אמונה של ממש.

1 למרות שהלכתית ניתן להקריב בלא בית, כפי שמואב בדברי הגמרא במגילה י ע"א 'שמעתי שמקריבים אף על פי שאין בית'

לתוצאה הרוחנית המתבקשת אשר תהיה ל'ריח ניחוח'. ערב חורבן הבית, היתה עבודת קורבנות בירושלים, אולם האם עבודה זו היתה ריח ניחוח? הד לדברים ניתן למצוא בדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ו, טו - טז):

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'והשמותי את מקדשיכם' (ויקרא כו, לא) ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

ההצדקה שמעניק הרמב"ם לכך שניתן לחדש את עבודת הקורבנות ללא 'בית' מבוסס על דרשת הפסוק בפרשת בחוקתי 'אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים'. על הצדקה זו שאל הרא"ל - מן הפסוק והנימוק של הרמב"ם עולה כי אמנם ניתן להקריב אף על פי שאין בית כי קדושה ראשונה קיימת, אולם מהי התוצאה של הקרבה זו? על פניו, על פי המשך הפסוק שם (ויקרא פרק כו, לא)

רבי שלמה אלקבץ פונה אל ירושלים ומבקש ממנה לשוב להיות במרכז של עולם. לא ניו יורק, לא לונדון לא פריז, מבקש ר' שלמה, רק ירושלים אמורה להיות המקום המעצב את סדר היום העולמי. כאשר כתב רבי שלמה אלקבץ את שירו הוא חלם על ריבונות יהודית בירושלים, על כך שירושלים היהודית תחזור לתודעה העולמית בזכות בניה אשר שבו אליה. 'קרבה נפשי אל גאלה' היא מציאות אותה אנו רואים יום יום שעה שעה, ודומה שדרישה שמעמיד הרמב"ם בדורנו לספר עבודה 'שאלו שלום ירושלים' נהפכת להיות אפשרית ובת קיימה עד כדי כך שניתן אף להמשיך ולומר 'יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך - למען אחי ורעי אדברנה שלום בך'³.

ג. חידוש עבודת הקורבנות

הכמיהה לירושלים והרצון להשבת העבודה לדביר ביתו של הקב"ה, מחוללת בתוך ציבור שומרי התורה והמצוות ויכוחים ערים סביב השאלה עד כמה יש לנקוט בפעולות מעשיות לחידוש העבודה. דיונים אלה צצים חדשים לבקרים בין בשאלת העלייה להר בית המשקפת את ריבונותנו על ההר בית ה', ובין בעיסוק או בהיעדרו של העיסוק בצדדים הפרקטיים של הכנת כלי המקדש ותרגול עבודת הקודש.

ההיסטוריה היהודית מלמדת אותנו על מספר נסיונות לחדש את העבודה גם בהיעדרו של בית. הגמרא במסכת מגילה י ע"א מספרת

'ששמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית'

בעל הכפתור ופרח, אשר חי מאות שנים לאחר תיאור זה, מספר על בקשתה של קבוצת יהודים בירושלים לחדש את מעמד קורבן הפסח. כך, עד לדורנו, יש אנשים מנאמני הר הבית המקפידים לבקש אישור מדי שנה להקריב את הפסח.

פעם שמעתי ממו"ר הרא"ל כי לא ניתן להתעלם מן העובדה כי קיימת התשתית ההלכתית לחידוש עבודת הקרבנות, אולם לא ברור האם חידושה בהכרח יביא

3 כלל למדנו הנביא 'ראה בטוב ירושלים' לכן בגופם של דברים לא הצגתי את חצי הכוס הריקה - לא נוכל להתעלם מן העובדה שבדורנו שזכה לראות פעמי גאולה יש מי שרוצה להרחיק את ירושלים מיעודה 'הישן' הרוחני ולתת לה חזון חדש בנוסח 'יש שופטים בירושלים' המעמיד את בית המשפט העליון וערכיו כאלה שיעצבו את החזון של כנסת ישראל.

וְנִתְּנִי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה וְהִשְׁמוֹתִי אֶת
מִקְדָּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם.

הפסוק עצמו, כך נראה, מבחין בין ההקרבה לבין יריח הניחוח. על בסיס הפרדה זו ניתן לומר כי גם אם ניתן להשיב את העבודה, לא ברור שריח הניחוח ישוב עמה, וייתכן כי זהו המחיר של עבודת קורבנות שנעשית ללא קיומה של תשתית רוחנית מתאימה.

*****

*****

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון תשע"ו

עורך: נועם לב

*****

בית המדרש הווירטואלי

מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5

דוא"ל: office@etzion.org.il

*****